

В. Набоков: - *Как я войду?*- - *Удастся ли вообще вам войти?*

В. Корнієнко: - *Як же мені туди зайти?*- - *А це ще, знаєте, не вгадано, - сказав лакей, - чи вам взагалі треба туди заходити. Ось головне питання, чи не так?*

Проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1. За функціями каламбури поділяються на такі види: каламбур, як мініатюра, самостійний твір; каламбурний заголовок статті, гумористичного чи сатиричного твору; каламбур у вигляді підпису до карикатури або малюнку; каламбур як стилістичний оборот або фігура мовлення, що пов'язана з контекстом та цілком залежить від нього.

2. Основою для побудови каламбуру можуть бути: багатозначні слова; різні види омонімії; слова схожі за звучанням.

3. Відтворення каламбуру при перекладі складається з декількох етапів: дослідження каламбуру-оригіналу та встановлення його компонентів; пошук відповідників компонентам та створення каламбуру; створення контексту задля адаптації каламбуру до тексту твору.

4. При відтворенні каламбуру у тексті перекладі може використовуватись: семантика обох компонентів каламбуру-оригіналу; семантика одного з компонентів; нова семантична основа.

5. Якщо неможливо передати важливу інформацію у формі каламбуру, його зміст передається не у каламбурній формі. Втрачений зміст та особливості каламбуру передаються за допомогою прийому компенсації.

Гра слів як одна з основних проблем відтворення художнього тексту, його гумористичного ефекту потребує подальшого **детального вивчення** з літературної, прагматичної та особливо перекладацької точок зору. Також на особливу увагу заслуговують питання про способи та прийомів відтворення у перекладі не тільки каламбуру, а також інших компонентів передачі гумористичного та сатиричного у художньому тексті.

Література

Влахов С.Н., Флорин С.В. Непереводимое в переводе. Моногр. – 2-е изд., испр. и доп / С. Н. Влахов, С. В. Флорин. – М.: ВШ., 1986 – 416 с. *Виноградов В.С.* Лексические вопросы перевода художественной прозы / В. С. Виноградов. М.: ВШ., 1978 – 350 с. *Галь Н.И.* Слово живое и мертвое. Из опыта переводчика и редактора / Н. И. Галь. – М.: Сов. Писатель, 1981. – 241 с. *Кэрролл Льюис* Аліса в Країні Див / Переклад В. Корнієнка. – К.: вид-во А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001. – 120 с. *Кэрролл Льюис* Приключения Алисы в Стране Чудес / Перевод Н. М. Демуровой. – М.: Наука, 1991 – 397 с. *Кэрролл Льюис* Аня в Стране Чудес. /Перевод В. Сирина (В. В. Набокова) – М., 1968 – 115 с. *Кэрролл Льюис* Приключения Алисы в Стране Чудес / Перевод А. А. Щербакова. М.: Прогресс, 1970 – 300 с. *Кэрролл Льюис* Приключения Алисы в Стране Чудес / Перевод Б. В. Заходера. – М.: Просвещение, 1980. – 215 с. *Кэрролл Льюис* Приключения Алисы в Стране Чудес (На английском языке) – М.: Прогресс, 1979. – 235 с.

УДК: 811. 111'25: 81'272: 81'276: 32

КАЛУЖСЬКА Л.О.

(Мелітопольській державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького)

ІНФОРМАЦІЙНІ ВТРАТИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АЛЮЗИВНИХ ОДИНИЦЬ ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті розглядаються втрати інформації, які виникають при перекладі метафоричних алюзій в політичному тексті. Визначаються чинники втрат інформації та семантичні компоненти, які перекладач вважає домінуючими та обов'язковими для відтворення.

Ключові слова: алюзія, переклад, втрати інформації, політичний дискурс.

Калужская Л.О. Потери информации при переводе аллюзивных единиц политического текста. В статье рассматриваются потери информации, возникающие при переводе метафорических аллюзий политического текста. Определяются факторы, обуславливающие потери информации, и облигаторные для перевода семантические компоненты.

Ключевые слова: аллюзия, перевод, потери информации, политический дискурс.

Kaluzhska L.O. Loss of Information in Translation of Allusions in Political Texts. The article deals with the loss of information in translation of the allusions in the political texts. The leading causes of information loss have been determined. Special attention has been attached to semantic components the translation strives to preserve.

Key words: allusion, translation, loss of information, political discourse.

Перехід українського суспільства на демократичний шлях розвитку ініціював інтерес до політичного дискурсу. Функціонування країни на міжнародному рівні у якості самостійного суб'єкту політики долучає

використання перекладу, що обумовлює **актуальність** дослідження особливостей перекладу такого типу тексту. **Мета** роботи полягає у визначенні втрат інформації при перекладі метафоричних алюзій політичного тексту. Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити та систематизувати основні втрати інформації при перекладі алюзій політичного тексту;
- визначити чинники втрат інформації та семантичні компоненти, які перекладач вважає домінуючими та обов'язковими для відтворення при перекладі алюзій.

Сучасне перекладознавство розглядає переклад не лише як відтворення тексту іншою мовою, складний комунікативний процес, а й область взаємодії культур. У культурі значення не лише породжуються, а й також “підлягають обміну, передачі та прагнуть бути перекладені з мови однієї культури на іншу” [Торогов 1992, с. 30]. Для характеристики перекладу як взаємодії культур можуть використовуватися номінації, які містять різні оцінні семи: позитивно забарвлена “зустріч” та негативно марковане “зіткнення” [Попович 1980, с. 130-131]. Зіткнення призводить до того, що в тексті перекладу “взаємоперекриваються дві культури” [Попович 1980, с. 133].

Враховуючи поправку на інтертекстуальність, доцільно розглядати процес перекладу як перехід тексту з одного інтертекстуального простору до іншого. Російська дослідниця Н. Нестерова пропонує інтертекстуальну модель перекладу, яка демонструє вплив вихідної та приймаючої культури на перекладача та переклад [Нестерова 2005, с. 294].

Переклад позначений обривом інтертекстуальних зв'язків тексту з однією культурою та виникненням зв'язків із іншою. Відповідно переклад розглядають як “обробку” оригіналу, як “нескінченну трансформацію форм та/або змісту, при якому відбувається нескінченне віддалення форми та/або змісту від оригіналу” [Науменко 2000, Нестерова 2005, с. 295]. Трансформацію тексту при перекладі потрібно вивчати широко, у контексті взаємозв'язку культури та тексту.

Мова, як частина культури, є потенційним засобом формування культурної ідентичності, під якою розуміється володіння унікальними ідентифікуючими характеристиками, які не належать іншій особі чи предмету [Snell-Hornby 1999, р. 105]. Переклад як засіб трансформації культурної ідентичності широко вивчається у сучасному перекладознавстві [Schäffner 2004; Venuti, 1998, 2000, 2005]. Переклад є процесом трансформації культурної ідентичності на кожному етапі перекладацької діяльності: від вибору тексту для перекладу – до вибору лексичного варіанту. Процес детермінується багатьма факторами, які можуть бути об'єднані терміном “ідеологія”, яка розуміється широко, як “уявне зведення світосприйнятєвих норм та фундаментальних ідейних установок, якими має керуватися суспільство” [Гусейнов 2003, с. 27].

Неминучість виникнення втрат інформації зумовлена об'єктивними закономірностями, а саме міжмовною та міжкультурною асиметрією [Науменко 2000, с. 194]. Політичний дискурс, в рамках якого робиться переклад зумовлює розгляд соціокультурного контексту (особливості замовлення, особистість перекладача) як чинника втрат інформації.

Інформаційні втрати та прирощення смислу спричиняють деформацію тексту перекладу порівняно з текстом оригіналу. Втрати інформації є відправною точкою перекладознавства, оскільки саме втрата смислу змушує перекладача шукати варіанти перекладу, які дозволяють мінімізувати деформацію. Втрати інформації привертають увагу сучасних перекладознавців. І.Алексеева розглядає втрати інформації як основу співставлення та оцінки якості кількох перекладів одного художнього твору [Алексеева 2003]. І.Алексеева визначає такі чинники втрат інформації: міжмовна асиметрія, відтворення системи художніх засобів оригіналу, перекладацькі традиції епохи, випадковість [Алексеева 2003, с. 9].

Л. Венуті досліджує втрати інформації семантичного, структурного та культурного характеру при перекладі художніх, філософських творів [Venuti 1998, 2000, 2003]. Дослідник вивчає причини виникнення втрат інформації та їх вплив на інтерпретацію тексту перекладу. Концепція “культурного матеріалізму” Л. Венуті розглядає переклад як асимілювання тексту до цільової культури, при якому відбувається знищення цінностей культури оригіналу.

Типологія інформаційних втрат А. Бермана систематизує текстові виявлення трансформації культурної ідентичності у вигляді “негативної аналітики”, що складається з таких пунктів:

1. *Раціоналізація* як результат згладжування у тексті перекладу невірно організованих висловлювань оригіналу.
2. *Роз'яснення* як результат експлікації імплікацій оригіналу.
3. *Розширення* як збільшення тексту перекладу у лінійній протяжності.
4. *Стилістичне нівелювання (облагороджування)* полягає у заміні субстандартних одиниць стандартними та “виправленні” розмовного синтаксису.
5. *Якісне збіднення* виникає як наслідок нівелюючого перекладу одиниць, які викликають

слухові, зорові, смакові асоціації.

6. *Кількісне збіднення* полягає у використанні у вихідному тексті двох-трьох синонімів та лише одного відповідника у тексті перекладу.
7. *Руйнування ритму* в поезії та прозі.
8. *Розрив прихованих сіток значень*.
9. *Руйнування комбінаторики тексту* оригіналу при перекладі, яке спричиняє використання таких перекладацьких прийомів, як раціоналізація, роз'яснення, розширення.
10. *Стирання місцевого колориту* пов'язане з перекладом реалій.
11. *Руйнування референції до мовної картини світу* виникає при асимілюючому перекладі фразеологічних одиниць.
12. *Втрата стилістичного різноманіття* виникає при нівелюванні у перекладі маркерів різних діалектів, дискурсів, реєстрів оригіналу [Вегман 2000, р. 288-297].

З урахуванням напрацювань у перекладознавстві втрати інформації слід розглядати як складний, багатоаспектний феномен. На початковому етапі пропонується вивчати втрати інформації при перекладі алюзій політичного тексту на денотативному та конотативному рівнях. Доречним є вивчення втрат саме тих конотативних компонентів, які визначили відбір одиниць для дослідження. На конотативному рівні для алюзивних аксіологем виникають такі втрати інформації: зміна оцінного знаку, зникнення інтертекстуального зв'язку, знищення метафоричності. Вивчення втрат інформації на денотативному та конотативному рівні дозволяють визначити семантичні компоненти, які перекладач вважає домінуючими та обов'язковими для відтворення.

Переклад алюзивних аксіологем супроводжується втратами інформації, чинниками яких є міжмовна та міжкультурна асиметрія. Переклад алюзивних аксіологем, які належать до національної енциклопедії, позначений втратами денотативної інформації та зміни оцінного знаку (5,5%) при вилученні алюзії у цільовому тексті. Основні втрати несе конотативна інформація алюзивних одиниць. Метафоричне перенесення втрачається при використанні експлікації та вилучень. Міжмовна та міжкультурна асиметрія призводить до неможливості відтворення внутрішньої форми одиниці певного соціолекту без семантичних втрат. Радянськими із внутрішньою формою використовуються у сучасному політичному дискурсі та становлять проблему перекладу. Так, радянським *лінія партії* модифікується для критики процесу формування коаліції Верховної Ради, який зводився до вирішення кадрових питань. Один із політичних лідерів Р. Безсмертний образно концептуалізував переговорний процес: *“Уроки минулого показують, що треба підточити олівцем, щоб філігранно провести лінію”* [День 24.06.2006]. Висловлювання політика генерувало назву статті *Тонка кадрова лінія* [День 24.06.2006]. У перекладі метафора була експлікована, що призвело до знищення образу: *An elaborate staffing policy* [The Day Weekly Digest 27.06.2006].

Інтертекстуальний зв'язок нівелюється при перекладі за допомогою експлікації, заміни образу, генералізації, модуляції та прямого перекладу, який супроводжується вилученням певної інформації. Наступний приклад демонструє переклад за допомогою генералізації, яка дозволяє зберегти образ, але обриває зв'язок із оригіналом. Ю. Тимошенко у ході політичного скандалу надала негативну оцінку діяльності супротивників за допомогою їх порівняння із божевільними. Порівняння було вербалізовано референцією до оповідання А. П. Чехова *“Палата № 6”*. *Юлія Володимирівна, повернувшись із відпустки, яку вона проводила, за даними “ДТ”, аж ніяк не на Середземному морі, а швидше серед гір та озер, запропонувала змінити вивіску на Банковій, нанісши на неї текст: “Палата №6”*. [ДТ 23.08. 2008 – 29. 08. 2008]. Перекладач залишив порівняння із божевільною, але референція до літературного джерела втрапилася. *Yuliya Tymoshenko, coming back after vacation (which she did not spend on the Mediterranean coast, according to ZN sources), suggested that the Secretariat change the sign on its building in Bankova Street to “lunatic asylum.”* [ZN 23.08. 2008 – 29. 08. 2008].

Метафоричність при відтворенні алюзій з національної енциклопедії зникає в 29,4% випадків. Інтертекстуальний зв'язок нівелюється у 47,7%. Найбільші втрати конотативної інформації виникають при перекладі позитивно маркованих політичних інтертекстів та літературних алюзій з національної енциклопедії. Відтворення політичних алюзій зі знаком “+” супроводжується значними втратами метафоричності (51,0%) та інтертекстуальності (74,1%). Переклад політичних алюзій зі знаком “-” супроводжується втратами метафоричності у 28,2% випадків та інтертекстуального зв'язку – у 38,4% випадків. При перекладі літературних алюзій метафоричне перенесення втрачається у 17,2% випадків та інтертекстуальний зв'язок – у 51,3% випадків. Переклад культурно-історичних алюзій супроводжується втратами метафоричності у 21,2% випадків та інтертекстуального зв'язку – у 25,4% випадків.

Переклад алюзивних аксіологем, які належать до універсальної енциклопедії, позначений втратами денотативної інформації та зміни оцінного знаку (7,6%) при вилученні алюзії у цільовому тексті.

Метафоричність при відтворенні алюзій з універсальної енциклопедії зникає в 15,3% випадків при використанні вилучення та експлікації. Інтертекстуальний зв'язок нівелюється у 19,1% при експлікації, заміні образу та вилученні.

Кількісні результати дослідження втрат інформації демонструють настанову перекладача зберегти в першу чергу денотативну інформацію та оцінку. При відтворенні алюзивних метафор перекладач приділяє основну увагу збереженню метафоричного переносу. Інтертекстуальність стає компонентом, збереження якого не вважається першочерговим завданням.

Література

Алексеева И.С. Неизвестный перевод “Фауста” И.-В. Гете. Принципы критического анализа / И.С. Алексеева // Университетское переводоведение: материалы IV Международной научной конференции по переводоведению “Фёдоровские чтения”, Вып. 4. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2003. – 466 с. – С. 7-13. Гусейнов Г.Ч. Советские идеологемы в русском дискурсе 1990-х / Г. Ч. Гусейнов. – М.: Три квадрата, 2003. – 272 с. Науменко А.М. Перевод как обработка текста / А. М. Науменко // Вісник ХНУ ім. Каразіна. Сер.: Філологія. – 2000.– № 471.– С. 30-38. Нестерова Н.М. Вторичность как онтологическое свойство перевода: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.19 / Нестерова Наталья Михайловна. – Пермь, 2005. – 376 с. Попович Антон. Проблемы художественного перевода / Антон Попович, пер. с словац. И.А.Бернштейн и И.С.Чернявской. – Москва: Высшая школа, 1980. – 200 с. Berman A. Translation and the Trials of the Foreign / A. Berman // The Translation Studies Reader / Ed. by L.Venuti. – London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2000.– P. 284-298. Schäffner Cristina. Political Discourse Analysis from the point of view of Translation Studies/ Cristina Schdffner // Journal of Language and Politics. –2004. – Vol. 3, No. 1. – P. 117-150. Snell-Hornby Mary. Communicating in the Global Village: On Language, Translation and Cultural Identity / Mary Snell-Hornby // Current Issues in Language and Society. – 1999. – Vol. 6, No. 2. – P.103-120. Toporov V.N. Translation: Sub Specie of Culture / V. N. Toporov // Meta. – 1992. – Vol. 37, № 1.– P. 2-49. Venuti Lawrence. Strategies of translation/ Lawrence Venuti // Routledge encyclopedia of translation studies / Ed. by M. Baker. – London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 1998b. – P. 240-244. Venuti Lawrence. Translation, Community, Utopia / Lawrence Venuti // The Translation Studies Reader. – London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2000b. – 524 p. Venuti Lawrence. Local Contingencies: Translation and National Identities/ Lawrence Venuti // Nation, Language and the Ethics of Translation / Ed. by S. Bermann and M.Wood. – Princeton : Princeton University Press, 2005. – P. 177-203.

УДК: 81’ :25:340.113

КАСЯНЕНКО Д. С.

(Інститут філології ХНУ імені Тараса Шевченка)

ДО ПИТАННЯ АДЕКВАТНОСТІ Й ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ЄС

У статті досліджено ключові перекладознавчі категорії – адекватність та еквівалентність з позиції класичного та сучасного перекладознавства. З’ясовано значення цих термінів крізь призму перекладу законодавчих актів ЄС.

Ключові слова: адекватність перекладу юридичних текстів, еквівалентність перекладу законодавчих актів ЄС.

Касяненко Д.С. К вопросу адекватности и эквивалентности при переводе законодательных актов ЕС. В статье рассматриваются ключевые категории переводоведения – адекватность и эквивалентность с позиции классической и современной теории и практики перевода. Определяются значения указанных терминов в контексте перевода законодательных актов ЕС.

Ключевые слова: адекватность перевода юридических текстов, эквивалентность перевода законодательных актов ЕС.

Kasianenko D. On the issue of adequacy and equivalence by the EU legislative acts translation. This article is aimed to explore the main categories of translation studies – adequacy and equivalence from the position of classic and modern approach. It clarifies the sense of the adequacy and the equivalence by the EU legislative acts translation.

Key words: adequacy by the legal texts translation, equivalence by the EU legislative acts translation.

Серед стрижневих понять теорії та практики перекладу дослідники виділяють “адекватність” і “еквівалентність”, проте, незважаючи на центральну роль цих термінів у царині перекладу, науковці й досі не дійшли згоди щодо однозначного їхнього трактування. Важливість цих понять для сучасного перекладознавства зумовлює мету даного дослідження та об’єкт, а також сприяє визначенню завдання статті – конкретизувати значення провідних для теорії та практики перекладу категорій – адекватності й еквівалентності крізь призму перекладу юридичних текстів європейського права.

Вивченню зазначених категорій присвячені розвідки провідних перекладонавців: А.В. Федорова, В.С. Виноградова, Я.І. Рецкера, Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, О.Д. Швейцера, К. Райс, Г. Вермеєра, Р. Штольце, Ю. Гоуз та ін. Варто зазначити, що деякі дослідники (Р. Левицький, Дж. Кеттфорд) не проводять чіткої межі між термінами “адекватність” / “еквівалентність” і